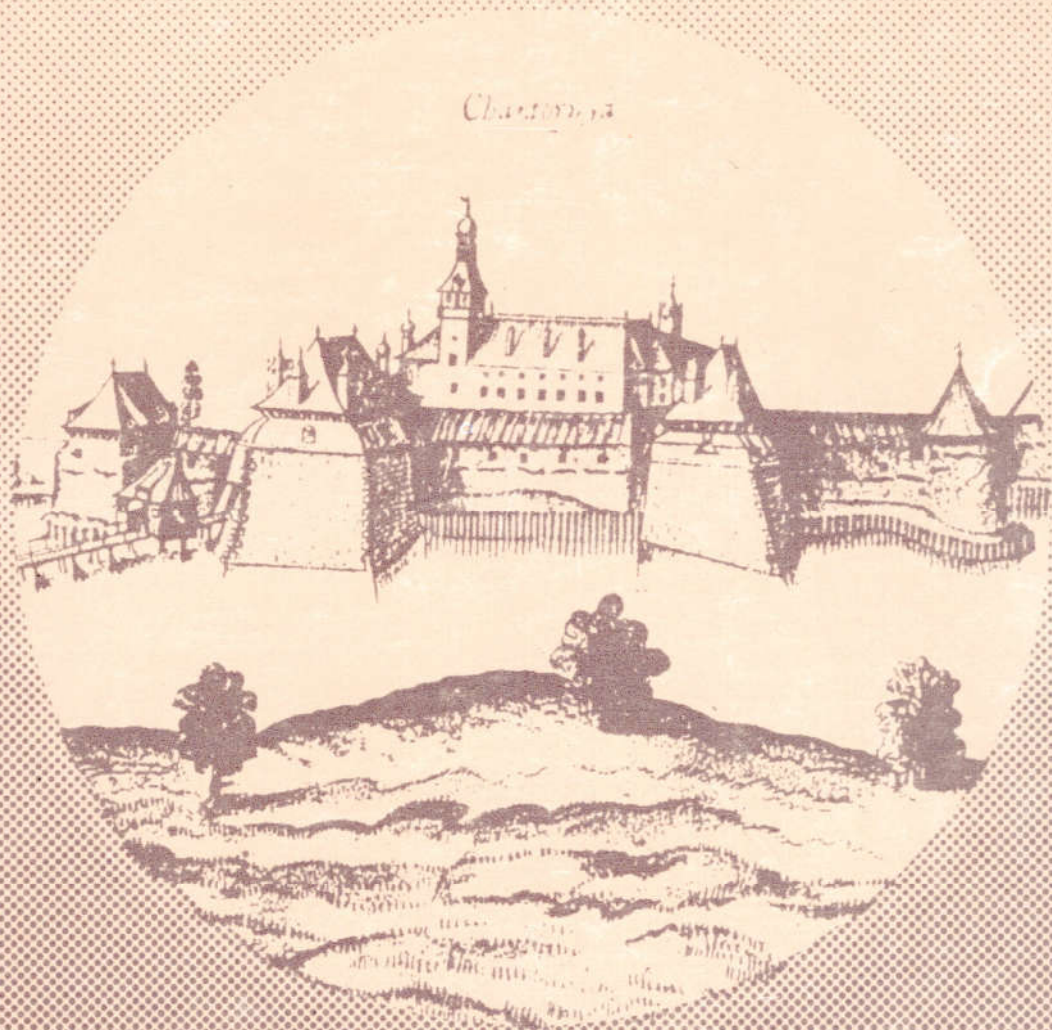

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

16

MUZEJSKI VJESNIK 16

ETNOLOGIJA

TAMBURAŠKI ORKESTRI - sredinom 19. stoljeća osnovan je prvi tamburaški zbor u Hrvatskoj i otada se razvija novo glazbeno stvaralaštvo za tamburu ne samo kod nas, već i u inozemstvu, (osobito u SAD), gdje djeluje preko 600 tamburaških sastava. Preteča tamburice bila je tambura samica koju su u naše krajeve donijeli Osmanlije s Orijenta. Osnivanjem prvog tamburaškog zbora pod vodstvom Osječanina Paje Kolarića, tamburaški sastavi preuzeli su vodstvo i samica je izgubila svoju vodeću ulogu.

IZVORI I BILJEŠKE

- 1a. U ožujku 1992. u Kutini izašla je iz tiska prva pjesmarica o narodnim pjesmama i plesovima u Moslavini, S. Moslavac
1. Danas znamo da je grčki filozof Pitagora u 6. stoljeću p.n.e. boravio neko vrijeme u Egiptu i Mezopotamiji proučavajući teoriju glazbe, te je to znanje prenio u Grčku. Pronađen je također i stari glazbeni zapis za koji stručnjaci vjeruju da se radi o sumerskoj himni zapisanoj prije pet do tri tisuće godina. Međutim nitko ga još nije dešifrirao. Prvi posve sačuvan glazbeni zapis potječe iz 9. st.
2. U Zagrebu je 24. 09. 1935. godine održana prva "Smotra seljačkih pjevačkih zborova", 07. 06. 1936. godine druga, a 13. 06. 1938. godine treća "Smotra hrvatske seljačke kulture", tada je predsjednik dr. Vlatko Maček u svojoj izjavi tom prigodom kazao: "novi preporod hrvatskog naroda...Tu su elementi hrvatske duše, u tome je snaga hrvatskog naroda... Ta je snaga velika, jer ima korijen tisuće godina u prošlosti i u velikim prostornim daljinama, a imat će i cvijet u svojoj tisućugodišnjoj daljnjoj budućnosti..." - Zbornik za život i običaje hrvatskog naroda, Zagreb, 1940, str. 3
3. Narodna umjetnost, knjiga 2, 1963, str. 97
4. Etnološka tribina 8, Zagreb, 1985, str.85
5. Dimitrije Sergejevski analizirajući tu sliku kaže da je "...ne možemo tumačiti kao sprovod, nego kao da su prikazane adoratkyně (obožavateljke), kako idu na grob i nose žrtvu." (Japodske muze, Glasnik Zemaljskog muzeja, n.s. 4 - 5, 1949 - 1950., str. 69). Nije jasno međutim, zašto bi se te adoratkyně koje nose na grob žrtvu morale držati za ruke. Vjerojatnije je ipak da se tu radi o plesu u vezi s kultom mrtvih.
6. Narodna umjetnost 28, godišnjak instituta za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1991, str. 146
7. Zabilježeno na predratnim i poratnim smotrama, podaci u časopisima Narodna umjetnost 7, 1969/70. i 8, 1971.
8. Prikaz višecjevnog instrumenta pojavljuje se već na brončanoj situli iz Vača (5. st. p.n.e.), Aleksandar Stipčević, INRI (povijest, život, kultura), Školska knjiga, Zagreb, 1974.
9. Duje Rendić - Miočević, Antikni reljef plesača iz Zaostroga u Dalmaciji, Tkalčićev zbornik, sv. 1, Zagreb, 1955, str. 11
10. Kaj Birket - Smith, Putovi kulture (Opća enciklopedija), Matica hrvatska, Zagreb, 1960, str. 373
11. Način podjele preuzet je od Ivana Ivančana, Folklor i scena, Zagreb, 1971, str. 104 - 105

Slavica MOSLAVAC, Muzej Moslavine Kutina

USKRSNI OBIČAJI ČEHA I SLOVAKA U MEĐURIČU

Uskrs znači prije svega ogroman liturgijski događaj, blagdan koji sadrži veliku teologijsku dubinu. Crkva pred sami blagdan Uskrs preuzima centralno mjesto i značenje u vjerskim obredima.

Već od Popelničine srijede crkva je vjernicima preporučala pridržavati se posta sve do Uskrsa (40 dana). Cvjetna nedjelja (posljednja pred Uskrs) označava uskršnje blagdane.

U crkvi se svete maslinove i vrbove grančice, koje se kod kuće stavljaju iza svetih slika ili križa, da bi kuću čuvale od groma.

Na Zeleni četvrtak održavala se posljednja večera, Isus Krist postao je euharistijskom žrtvom (Židovi su ga osudili na smrt), zato u crkvi poslije mise utihnu zvona. Govori se da zvona "odlete u Rim". Na Veliki petak se hoda takozvani Križni put oko 7 - 14 slika prikazujući Kristovo stradavanje.

Na Bijelu (Veliku) subotu ide se u crkvu na misu, na kojoj se slavi uskrsnuće Kristovo. Uveče istog dana svečano zvone zvona koja su se "vratila iz Rima".

Običaj Čeha i Slovaka u Međuriču je da kada se zvona na Zeleni Četvrtak zavežu,

djeca idu škrebetat. Djeca škrebetaju na Zeleni četvrtak uveče, na Veliki petak tri puta i na Bijelu subotu tri puta. U subotu uveče kada i završava ovaj običaj djeca idu od kuće do kuće i pjevaju lijepu češku liturgijsku pjesmu:

Klečanje zvonimo, Judu tražimo
O Judo izdajice što si to učinio
da si svoga gospodara Židovima izdao.

A Židovi nevjerni, kao psi crni
iskopali su raku za Isusa Krista
na Veliki petak ga zakopali
na Bijelu subotu je uskrsnuo.

Poslije otpjevano pjesme djeca budu darivana od domaćina sirovim kokošjim jajima ili novcem. Škrebetaljka je drvena naprava koja se gura ispred sebe poput trkača. Ima dva ili jedan točak koji ima sa strane nazubljeni valjak i jedno ili dva pera, koja prilikom pokretanja (guranja) škrebeču. Nešto manje napravice nose se u rukama. Valjak je isto nazubljen, a umjesto kotača ima na sebi ručici koju pojedinac okreće i stvara zvuk škrebetaljke.

Nedjeljno uskršnje jutro koristi se za odlazak u crkvu, a nedjeljni ručak ima svečana obilježja. Na stolu su obavezno pisanice (češki - kraslice). Česi i Slovaci u Međuriču pisanicama pridaju veliku važnost, pisanice su lijepo ispisane i oslikane.

Na Uskrs u nedjelju se muškoj djeci pletu iz vrbovog pruča šibe, zvane ne češkom - šukačky. Uskršna nedjelja je isključivo obiteljski blagdan, te se ne odlazi u posjete po susjedstvu, već se to obavlja na uskršni ponedjeljak, kojemu se pridaje velika važnost, smatra se da ponedjeljkom počinje veselo razdoblje ljudskog života što dolazi sa usporedbom bujanja prirode. Toga uskršnog ponedjeljka muška djeca sa svojim šibama - šukačkama odlaze od kuće do kuće, na češkom šukat, što bi na hrvatskom značilo molit lijepu pisanicu. Svojim šibama (šukačkama) lagano tuku male djevojčice, mlade žene pa i starije, i stare bake posuknji izgovarajući prigodne pjesmice na češkom jeziku. Poslije izgovaranja prigodnih pjesmica djeca se daruju pisanicama. Svako dijete si bira najljepšu pisanicu. Pjesmica ima više, djeca ih izgovaraju po vlastitoj želji, ili u kojoj su prilici, ako žena ima kćeri izgovaraju pjesmicu o udaji mladih djevojaka. Ove dvije pjesmice se najčešće izgovaraju:

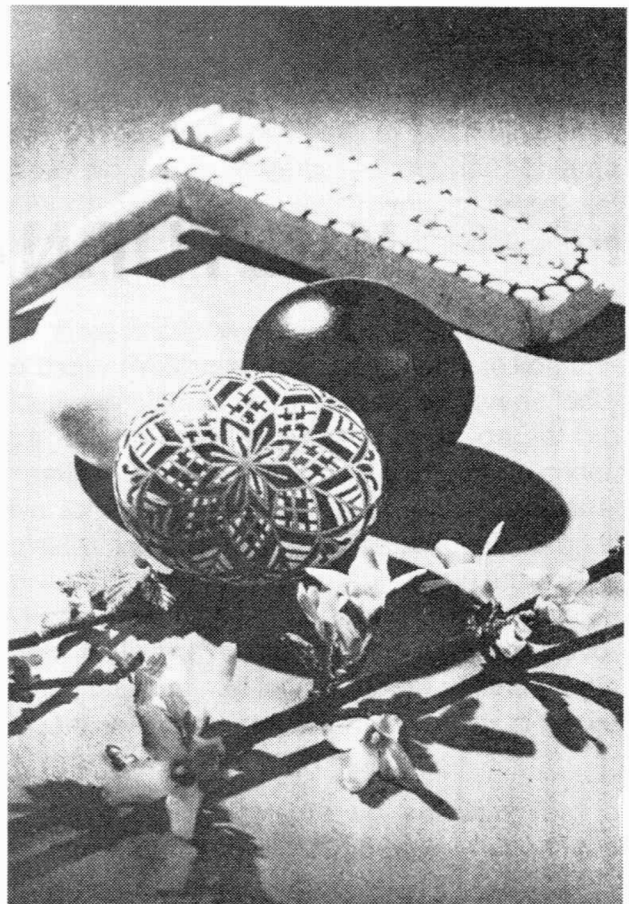
I Šuky, šuky blechy ven
malovany vajička dejte sem
dejte alespon bily
slepička vam do rana
snese jiny.

(I Šuki, šuki buhe van
farbana jaja dajte nam
ako nemate farbana
dajte onda bijela
kokica vam do jutra
iznese druga.)

II Šuky, šuky blechy ven
malovany vajička dejte sem
jestli nam je nedate
vaši dceru nevdate
bude v koutku sedet
na vas smutne hledet.

(II Šuki, šuki buhe van
farbana jaja dajte nam
ako nam ih ne date
vašu kćer ne udate
u kutu će sjedit
tužno će vas gledit.)

Češke uskršne pisanice — krasnice i škrebetaljka

SADRŽAJ

MUZEOLŠKA PROBLEMATIKA

Zvonko HITREC DIDAKTIČKO - METODIČKO OSMIŠLJAVANJE MUZEJSKE PREZENTACIJE	3
Anita ŠESTANJ - PERIĆ UPORABA RADNIH LISTIĆA UZ IZLOŽBE U VARAŽDINSKOME MUZEJU	5
Marina ŠIMEK MALA MUZEJSKA UČIONICA	6

ARHEOLOGIJA

Marijan BILIĆ ZBIRKA GRČKOG NOVCA IZ GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN	11
Ana BOBOVEC GRAD MOSLAVINA U SVJETLU DOSADAŠNJIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA	17
Tatjana LOLIĆ, Amelio VEKIĆ, Slobodan OLIĆ IZVJEŠTAJ O ARHEOLOŠKIM ISKOPAVANJIMA U ČAKOVCU PROVEDENIM 1992. GOD. NA LOKALITETU STARI GRAD	21
Zorko MARKOVIĆ OSVRT NA NEKOLIKO NOVIH PRILOGA POZNAVANJU HRVATSKOG SREDNJOVJEKOVLJA (1990-1992. god)	24
Zorko MARKOVIĆ NEKOLIKO ZANIMLJIVIH ARHEOLOŠKIH NALAZA IZ KOPRIVNIČKE PODRAVINE	26
Marina ŠIMEK KASNOSREDNJEVJEKOVNI NALAZ IZ LUDBREGA	30
Vjekoslav ŠTRK ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA POVIJESNE URBANE CJELINE ČAZME U 1992. GODINI	35
Josip VIDOVIĆ NASTAVAK SUSTAVNIH ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA U ŠENKOVCU	41

ETNOLOGIJA

Marija BORKO NEKOLIKO MEDIMURSKIH DJEČJIH IGARA	44
Melita ĐANIĆ OSNOVANA " DRUŽINA " ČUVARI TRADICIJA HRVATSKIH OBITELJSKIH ZADRUGA	45
Slavica MOSLAVAC GLAZBENA FOLKLORNA BAŠTINA MOSLAVINE	46
Slavica MOSLAVAC USKRSNI OBIČAJI ČEHA I SLOVAKA U MEDURIČU	50

KULTURNA POVIJEST

Zdenko BALOG SJEVERNI PORTAL TRAKOŠĆANSKE CRKVE	53
Dražen KOVAČEVIĆ FRANJEVAČKI SAMOSTAN U PODGRADU	56
Lidija PLAVEC BIDERMAJER NAMJEŠTAJ NA PRIMJERIMA IZ FUNDUSA MMČ	58
Mladen MEDAR PRILOG POZNAVANJU GRADEVNE DJELATNOSTI U BJELOVARU	61
Magdalena LONČARIĆ O JEDNOM ŠALJIVOM GLASILU U FUNDUSU POVIJESNOG ODJELA GRADSKOG MUZEJA VARAŽDIN	63

POVIJEST

Božidar GERIĆ 1. IZVORI ZA POVIJEST BJELOVARA I BJELOVARSKOG KRAJA	66
Stjepan HAJDUK OTKRIĆE PRVE POGODBE O BARBIRENJU	71

Zoran HOMEN PRAVILNIK ZA BLUDILIŠTA U GRADU KRIŽEVCU IZ 1913. GODINE	73
Franjo HORVATIĆ GRBOVNIK ŽITELJA GRADA KOPRIVNICE	75
Goran JAKOVLJEVIĆ POLAGANJE UČITELJSKE PRISEGE U BJELOVARSKOJ GIMNAZIJI POČETKOM STOLJEĆA	77
Vladimir KALŠAN PRILOG ZA POVIJEST VINOGRADARSTVA U MEDIMURJU	79
Marjan KATUŠIĆ NARODNI POKRET 1903. GODINE U ZAPREŠIĆU (uz 90. obljetnicu)	81
Magdalena LONČARIĆ ZASTAVE ŽUPANIJE VARAŽDINSKE U GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN	84
Slavica MOSLAVAC ET KOTTYNA DENIQUE INSIGNE SUUM PROFECIT (I Kutina je naposljetku dobila svoj počasni znak)	87
Ljerka PERČI DOZVOLA ZA FOTOGRAFIRANJE IZ 1914. GODINE	88
Hrvoje PETRIĆ DELEKOVEC U SREDNJEM VIJEKU	90
Antun STIŠČAK TATARI SU PUSTOŠILI HRVATSKOM PRIJE 750. GODINA	93
Mladen NADU NASELJA I SELA SESVETSKOG PRIGORJA U SREDNJEM VIJEKU (II) (13 — 16. stoljeće)	95

PRIKAZI I ČLANCI

Ljerka ALBUS PRVI SEMINAR DRUŠTVA FOLKLORISTA	102
Antica BREGOVIĆ Prirodoslovna mapa "IZ ALBUMA FRANJE PL. KOŠĆECA "	103
Melita ĐANIĆ OBILJEŽAVANJE 740 - OBLJETNICE SLOBODNOG I KRALJEVSKOG GRADA KRIŽEVCI KROZ PROGRAM GRADSKOG MUZEJA I LIKOVNE GALERIJE	105
Miroslav KLEMM IZLOŽBA CRKVENE UMJETNOSTI I BAŠTINE NOVOMAROFSKOGA KRAJA	109
Nada MATIJAŠKO UZ DESETU GODIŠNJICU PODRAVKINOG MUZEJA PREHRANE	110
Martin MATIŠIN GODIŠNJAK ZAVIČAJNOG MUZEJA VIRJE	112
Mladen MEDAR ECOVAST O OČUVANJU ARHITEKTONSKOG NASLJEDA	113
Ljerka PERČI POSJETITELJ IZ ARGENTINE	115
Smiljana PETR-MARČEC IZLOŽBA "ZRINSKI U MEDIMURJU"	116
Hrvoje PETRIĆ "PODRAVSKI ZBORNIK" 1992.	116
Anita ŠESTANJ-PERIĆ PRIZNANJE UHTA-e GRADSKOM MUZEJU VARAŽDIN	117
Josip ŠTIMAC MUZEJI HRVATSKOG ZAGORJA U NOVOM USTROJSTVU	118
Gordana KOVAČIĆ IN MEMORIAM IVANU GENERALIĆU	119

DJELATNOST MUZEJA I MUZEALACA

IZLOŽBE (1992)	121
AKCIJE (1992)	124
IZDAVAČKA DJELATNOST MUZEJA (1992)	127
PUBLICISTIČKA DJELATNOST MUZEALACA (1992)	129

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor, Virje.

Broj 16 / 1993.

Godina XVI

Uređivački odbor:

Antica Bregović (GMV), Erika Nađ—Jerković (MMČ), Vladimir Kalšan (MMČ), Lidija Plavec (MMČ), Smiljana Petr—Marčec (MMČ), Josip Vidović (MMČ)

Tehnička redakcija u Muzeju Međimurja Čakovec:
Vladimir Kalšan, Erika Nađ-Jerković, Josip Vidović

Nakladnik:

Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske

Za nakladnika:

Zoran Homen

Grafička priprema:

»DTP STUDIO« KRIŽEVCI

Nikola Žulj

Tisak:

»GRATA« Bjelovar

Naklada: 650 primjeraka

ISSN 0350 - 9370

»Muzejski vjesnik« izlazi jedamput godišnje.

Rukopisi se ne honoriraju i ne vraćaju.

Za sadržaj i lekturu tekstova odgovorni su autori.

»Muzejski vjesnik« solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske